

ÖN SÖZ

M. CEM KAMÖZÜT
UMUT MORKOÇ

Analitik felsefe geleneği ve kıta felsefesi geleneği arasında varolan ayrımın ülkemizde gereğinden fazla abartıldığını ve durumun iyi felsefe ile kötü felsefe arasında bir çatışma gibi tarif edildiğini gözlemliyoruz. Taraflar birbirlerini sıklıkla “korkuluk safsatası”na dayanarak suçluyor. “Analitikçiler”e göre kıta felsefesi anlamsız süslü sözlerden ibaret boş bir işken “kıtacılar”a göre analitik felsefe, her şeyi sembolleştirmekten başka bir iş yapmayan ve felsefenin derinliklerine vakıf olamamışların yaptığı bir etkinlik olarak karikatürize ediliyor. Kuşkusuz kendini bu taraflardan birine yerleştiren ve iyi felsefe yapamayan insanlar var ancak vaziyet bütün bir geleneği tüm önemli düşünürleriyle birlikte felsefenin dışına atmayı meşrulaştıramaz. Karikatürleştirmenin her iki tarafının da, karşısında konumlandığı geleneği iyi betimlememenin ötesinde felsefenin gelişimine zarar verdiği kanısındayız. Üstelik bu ayrımın tarihin belirli bir döneminde ortaya çıktığı, 20. yüzyıl öncesi figürleri sınıflamak için çoğunlukla işlevsiz olduğu da akılda tutulmalıdır. Benzer biçimde, nitelikli çağdaş felsefe çalışmaları günümüzde de ortaya çıktığı ilk dönemdeki gibi bir ayrımın anlamını yitirdiğini göstermektedir. İki gelenek arasındaki ilişkinin seyri, “karşı” olarak etiketleyip uzaklaşmanın ne kadar kısırlaştırıcı, “farklı” olarak kabul edip tanımaya çalışmanın ne kadar zenginleştirici olabileceğine dair iyi bir örnek sunar. Ülkemizde yapılan felsefe söz konusu olduğunda miadı dolmuş kısırlaştırıcı mesafenin ortadan kalkması için analitik gelenekle tanışıklığın artması gerektiğini düşünüyoruz.

Bu kitap analitik felsefenin ne olduğu, kıta felsefesinden nasıl farklılaştığı ya da neden birinin diğerine üstün olduğu gibi konulara değinmiyor. Amacımız yalnızca ayrımın net olduğu bir döneme iliş-

kin, günümüz felsefesine de önemli etkileri olduğunu düşündüğümüz bir dizi analitik felsefe çalışmasını okurlarımız için açık kılmak. Böylelikle analitik felsefeye yönelik dilimizde yapılan çalışmalara bir nebze olsun katkımız olacağını umut ediyoruz. Nitekim kitap çalışması fikri de ilkin, analitik felsefe literatürünün dilimizdeki kısıtlılığının bir sonucu olarak ortaya çıktı. Bu kısıtlılık bir yandan Türkçe okuyan okurların analitik geleneği tanımalarını engellerken bir yandan da bazı önyargıların oluşmasına neden olmaktadır. Analitik felsefe sıklıkla yalnızca bilim felsefesi ve mantık ile ilgiliymiş gibi anlaşılmaktadır. Pek çok öğrencinin neden felsefe bölümlerinde mantık dersleri olduğunu dahi kavramasına olanak tanımayan bir eğitim ortamında analitik felsefe neredeyse felsefe sayılmamakta ya da en iyi ihtimalle kötü felsefe sayılmaktadır. Analitik felsefe dendiğinde felsefi soruların derinliğini kavrayamamış insanların metinlerinden söz edildiğini düşünmek lisans öğrencileri arasında yaygın bir yanılgıdır.

Derlememizdeki ilk eser Moore'un "Dışsal Bir Dünyanın Kanıtı" başlıklı makalesini inceliyor. Gerçekten de ilk bakışta onun ispatı henüz soruyu bile anlayamamış çiçeği burnunda bir felsefe öğrencisinin yanıtı gibi görünür. Oysaki ne "dış dünya var mıdır?" sorusu ne de kendisinin ellerini göstererek soruya verdiği "işte ellerim, o hâlde dış dünya vardır" yanıtı felsefi bir karikatür teması olacak kadar basittir. Söz konusu makalenin derinlemesine bir incelemesinin felsefenin amacı ve yöntemine dair Moore'un projesini açık kılacağını umut ediyoruz. Bu noktada analitik geleneğin bir felsefi öğreti olmadığını da anımsamak önemlidir. Moore'un burada dile getirdiği ispatı bugün kabul eden felsefeciler olduğunu sanmıyoruz; öte yandan felsefi bir problemi ele alış tarzının analitik felsefenin gelişiminde önemli bir rol oynadığını düşündüğümüzden bu makalenin hâlen güncelliğini koruduğu görüşündeyiz.

Analitik gelenek içinde yalnızca mantık ve bilim felsefesi çalışmaları yer almaz. Sanat, politika, ontoloji vb. her alanda analitik geleneğe ait pek çok eser görmek olanaklıdır. Her ne kadar bu kitap; sanat ya da politika gibi alanlardaki tartışmalara dair makaleleri

içermiyorsa da Quine'ın "Deneyimciliğin İki Dogması" makalesi ve Russell'in "Gönderim Üzerine" makalesi dil ve gerçeklik arasındaki ilişkiye dairdir. Her iki metin de analitik geleneğin mütemadiyen geri dönüp hesaplaştığı temel metinlerdir. Bu nedenle, iki metni de alanla yeni tanışacak okur açısından anlaşılır kılacak birer inceleme kitabında yer almasını elzem buluyoruz.

Eğer analitik gelenek denildiğinde akla tek bir alan gelecekte o da dil felsefesi olmalıdır. Wittgenstein'in bu derlemede yer almasının temel nedeni dili merkeze alan felsefe geleneğinin en önemli figürlerinden birisi olmasıdır. Türkçe'nin Wittgenstein çevirileri konusunda geleneğin geri kalanına nazaran yoksunluk çekmediği açık. Yine de özellikle geç dönemi konusundaki Türkçe literatürün düşünürün gelenek üzerindeki etkisiyle kıyaslandığında yetersiz olmasından hareketle *Felsefi Soruşturmalar*'ın veciz ve anlaşılması güç tarzını okur için haritalandıracak kısa ve yol gösterici bir yazının katkı olacağını düşündük.

Analitik felsefe alanındaki eserlerin azlığı hatalı eşleştirmeleri de beslemektedir. Mantıkçı pozitivistlerin analitik felsefe geleneğine bağlı oldukları doğruysa da tüm analitik felsefeciler pozitivist değildir. Üstelik pozitivistlere yapılan pek çok yakıştırma da ilgili metinleri okumadan yapılmaktadır. Bu bakımdan mantıkçı pozitivistin çok önemli figürlerinden Carnap'ın bir makalesini dahil ettik. Carnap'ın görece kolay metinlerinden biri olan yazısı, onun felsefeye bakışını ortaya koyan bir metafelsefe yazısıdır. Pozitivistin doğru anlaşılmasına katkı sunmak için yararlı olacağını düşündüğümüz bu eserle birlikte Kripke'nin de bir makalesini derlemeye dahil ederek tüm analitik geleneğin pozitivistten ibaret görülemeyeceğinin de bir kez daha altını çizmek istedik. Kripke, pozitivistlerin felsefeden metafiziği eleme çabalarının en güçlü karşıtlarından biridir. Eylül 2022'de hayatını kaybeden ve analitik geleneğin en önemli çağdaş temsilcileri arasında yer alan Kripke'nin Türkçe felsefe literatürü içerisinde çok kısıtlı şekilde yer alıyor olması düşünürün temel iddialarının anlaşılması açısından önemli olduğunu düşündüğümüz bir metnin incelemesini kitabımıza dahil etmemizin bir başka nedenidir.

Son iki yazı ise “dünyayı anlamakta/anlamlandırmakta kullandığımız farklı çerçeveler var mıdır, bu farklı çerçeveler arasında iletişim mümkün müdür?” gibi Kant’ın bilginin imkânını sorgulamaya başladığı dönemden bugüne felsefenin gündemini meşgul eden problemi merkeze alan iki temel metne ilişkin. Bunlardan ilki Türkçe felsefe literatürünün çok yabancı olduğu bir düşünür olan Davidson’un bir metni. Ele aldığı sorunun öneminin yanı sıra Türkçe felsefe literatürünün düşünüre olan mesafesi, kitapta yer almasına ilişkin önemli bir motivasyon. Diğer yazı ise Quine’in çevirinin belirsizliği iddiasını ve bu iddianın temellerini açık kılmayı hedefliyor. Davidson’un metni Quine’in pozisyonuna bir karşı çıkış olarak okunabilir.

Analitik felsefenin Türkçe felsefe okurlarınca pek anlaşılamiyor olmasının sorunlarını bu kitapla gideremeyeceğimizin farkındayız. Yine de birkaç noktayı aydınlatmaya ve analitik geleneğin kimi önemli metinlerini alanla yeni tanışan okur için erişilebilir kılmaya çalıştık. Bu tür başka çalışmaların süreceğini umarız. Son yıllarda vaziyete dair umut veren bir değişimin yaşandığını da belirtmek gerekiyor. Ancak hâlâ bazı temel metinlere ilişkin, bu metinlerin felsefe tarihindeki ağırlıklarına paralel bir tartışma ortamı olduğunu söylemek mümkün değil.

Analitik felsefenin hem yöntem hem de içerik açısından dilimize yabancı kalmış olmasının bir sonucu da bu geleneğe karşı bir önyargı gelişmiş olmasıdır. Alanla yeni tanışan okur temel metinleri sıklıkla “zor” ve “anlaşılmaz” bulur. Kitabın biçiminin belirlenmesinde de bu kaygı öne çıktı. Metinleri seçerken metin hakkında yazacak yazarı, metnin analitik felsefe içerisindeki önemini ve metnin “zor”luğunu beraberce değerlendirmeye gayret ettik. Analitik felsefe açısından önemli olan ve okur tarafından genellikle zor bulunan metinleri seçmeye ve bölüm yazarı meslektaşlarımızın tamamının yazdıkları metne ve felsefeciye dair çalışmalar yapmış kişilerden oluşmasına özen gösterdik. Ele aldığımız metinler bir tarih ya da içerik dizgesi oluşturmaktan ziyade, sözünü ettiğimiz dinamikleri gözeterek bir araya getirildi. Kitabımız temel olarak ele aldığımız

metinlerle ilgilenen ve alanla yeni tanışan okurun metnin problemi-
ne ve bağlamına ilişkin işini kolaylaştırmayı, bir nevi okuma rehberi
sunmayı hedefliyor.